

GAIRĖS MOKYTOJAMS

5 MODULIS - ES VERTYBĖS

Modulį apie ES vertybes sudaro trys dalys.

Pradedama žaidimu, kurio metu žaidėjai, mėgindami surinkti keturias korteles su tos pačios srities vertybėmis, susipažįsta su ES vertybėmis ir konkrečiais pavyzdžiais, kaip ES jas užtikrina praktiškai. Moksleiviams susipažinus su šiomis vertybėmis, jų paprašoma savarankiškai ir kritiškai apie jas pamąstyti. Galiausiai jų demokratijos įgūdžiai toliau lavinami surengiant klasės debatus, kurių metu pasirinktinai pagrindžiamas vienas iš 16-os teiginių. Žaidimą galima žaisti ir atskirai, praleidžiant dvi paskutiniąsias dalis.

METODIKA	TRUKMĖ	PRIEMONĖS
Šviečiamojo pobūdžio žaidimas: ES vertybės	20 min.	<ul style="list-style-type: none">- 32 kortelės su vertybėmis kiekvienai grupei. Korteles reikia atspausdinti iš vienos pusės ir sukarpyti.- 30 kortelių su faktais arba išgalvotais teiginiais kiekvienai grupei. Korteles reikia atspausdinti iš vienos pusės ir sukarpyti.
Savarankiškas darbas	10 min.	<ul style="list-style-type: none">- Asmeninių vertybių žemėlapis kiekvienam moksleiviui.
Klasės debatai	Po 10 min. kiekvienam teiginiui pagrįsti	<ul style="list-style-type: none">- Kompiuteris + projektorius- 5 modulio pristatymas, apimantis 16 teiginių- Užpildyti moksleivių asmeninių vertybių žemėlapiai

TIKSLAI IR ĮGŪDŽIAI

NUSITEIKIMAS

- Moksleiviai visapusiškai susipažįsta su ES vertybėmis.

ŽINIOS

- Moksleiviai sužino, kokios yra Europos Sąjungos vertybės, ir susipažįsta su kai kuriais konkrečiais pavyzdžiais, kaip ES jas užtikrina praktiškai.

ĮGŪDŽIAI

- Moksleiviai susidaro savo nuomonę apie Europos Sąjungos vertybes.
- Moksleiviai lavina įgūdžius debatų srityje.

ŽAIDIMO ETAPAI

1. ŽAIDIMAS

PASIRUOŠIMAS

Žaidimui klasė suskirstoma mažesnėmis grupėmis, pageidautina po 4 moksleivius kiekvienoje. Prireikus grupėse gali būti ir po 3 arba 5 moksleivius. Kiekviena grupė susėda aplink stalą. Moksleiviai žaidžia prieš kitus savo grupės narius. Kiekviena grupė gauna 32 korteles su vertybėmis ir 30 kortelių su faktais arba išgalvotais teiginiais.

EIGA

- Grupės nariams išdalinamos kortelės su vertybėmis. Jei grupę sudaro 4 žaidėjai, kiekvienas jų gauna po aštuonias korteles. Jei grupę sudaro 3 arba 5 žaidėjai, kai kurie iš jų gauna po papildomą kortelę. Žaidėjai savo korteles laiko rankose ir nerodo jų kitiems.
- Stalo viduryje į krūvą tuščiaja puse į viršų sudedamos 30 kortelių su faktais arba išgalvotais teiginiais.
- Pagrindinis žaidimo tikslas – surinkti kuo daugiau keturių kortelių rinkinių, susijusių su ta pačia ES vertybe.
- Žaidimą pradeda vyriausiasis grupės narys. Jis paklausia kito pasirinkto žaidėjo, ar šis turi kortelę, ant kurios užrašyta konkreti ES vertybė, pavyzdžiui, solidarumas. Pirmasis žaidėjas pats turi turėti bent vieną kortelę, ant kurios nurodyta ši ES vertybė.
 - Jei kitas žaidėjas prašomos kortelės neturi, jis apie tai pasako, ir eilė pereina žaidėjui iš kairės.
 - Jei kitas žaidėjas turi prašomą kortelę, jis traukia kortelę su teisinga arba klaidinga informacija iš krūvos stalo viduryje ir perskaito ant jos užrašytą klausimą.
 - Jei pirmasis žaidėjas atsako teisingai, kortelė, kurios jis prašė, atitenka jam. Atsakant pakanka pasakyti „taip“ arba „ne“. Jokios papildomos informacijos žaidėjui pateikti nereikia.
 - Jei žaidėjas atsako neteisingai, kortelėmis neapsikeičiama, o kortelė su teisinga arba klaidinga informacija įkišama į kortelių krūvos apačią.
 - Abiem atvejais eilė toliau pereina žaidėjui iš kairės.
- Kai žaidėjas surenka keturias korteles, ant kurių nurodyta ta pati ES vertybė, jis šūkteli „ketvertas!“ ir visas keturias korteles padeda ant stalo. Šių kortelių iš jo paimti nebegalima.
- Žaidimas baigiamas, kai surenkami visi aštuoni kortelių rinkiniai. Žaidimą laimi daugiausia kortelių rinkinių surinkęs moksleivis ar moksleiviai.

TURINYS

Žr. dokumentą su žaidimo kortelėmis ir kortelėmis, kuriose pateikiami faktai arba išgalvoti teiginiai.

- Naudodamiesi 32-ies **vertybių kortelėmis**, moksleiviai susipažįsta su aštuoniomis ES vertybėmis ir sužino keletą pavyzdžių, kaip Europos Sąjunga ir (arba) Europos Parlamentas jas praktiškai užtikrina Europos Sąjungoje bei už jos ribų. Aštuoniuose rinkiniuose yra po keturias korteles.
- Ant 30-ies **kortelių su faktais arba išgalvotais teiginiais** užrašyta po teisingą arba neteisingi klausimą, atitinkantį informaciją, pateikiamą kortelėse su vertybėmis. Atsakydami į klausimus kortelėse su faktais arba išgalvotais teiginiais, moksleiviai gali naudotis informacija, pateikta ant jų kortelių su vertybėmis.

2. SAVARANKIŠKAS DARBAS

Šio užsiėmimo tikslas – pasvarstyti apie kiekvieną iš vertybių ir susidaryti nuomonę. Tai darbas, atliekamas ruošiantis klasės debatams.

PASIRUOŠIMAS

Kiekvienas moksleivis sėdi prie stalo. Kiekvienas turi po asmeninių vertybių žemėlapij.

EIGA

Mokytojas visiems moksleiviams išdalina po asmeninį vertybių žemėlapij. Šis žemėlapis yra asmeninis dokumentas, skirtas tik konkrečiam moksleiviui. Vertybių žemėlapyje jau pateikiamos ES vertybės ir bazinės jų apibrėžtys. Tuomet mokytojas perskaito toliau išdėstytas instrukcijas.

1. Nurodykite, ar asmeniškai pritariate šioms vertybėms.

Mokytojas paprašo moksleivių savarankiškai pamąstyti apie kiekvieną vertybę ir jos bazinę apibrėžtį.

Paklauskite savęs, ar asmeniškai pritariate šioms vertybėms. Kitaip tariant, ar (asmeniškai) pritariate, kad kiekvienas žmogus turėtų būti laisvas, lygus su visais, gyventi demokratijos sąlygomis, paisyti teisinės valstybės principo, gerbti žmogaus orumą ir žmogaus teises, būti tolerantiškas ir solidarus? Pagalvokite apie tai ir šalia kiekvienos vertybės apibraukite variantą „sutinku“ arba „nesutinku“, priklausomai nuo to, kokia jūsų nuomonė.

2. Surikiuokite vertybes pagal svarbą.

Vertybių žemėlapio grafoje „ES prioritetai“ moksleiviai surikiuoja vertybes atsižvelgdami į tai, kas, jų manymu, turėtų būti svarbiausia ES (1 – svarbiausia, 8 – mažiausiai svarbu). Tai savarankiškas darbas, tad kiekvieno moksleivio rezultatai bus skirtingi.

3. KLASĖS DEBATAI

Šios užsiėmimo dalies tikslas – bendromis jėgomis apibrėžti (kai kurių) vertybių prasmę. Pristatyme pateikiama po 2 teiginiai apie kiekvieną vertybę. Aptarti klasėje mokytojas pasirenka 2–4 teiginiai, atsižvelgdamas į tai, kas įdomu mokiniams.

Pastaba. Teiginiai yra skirti diskusijai apie vertybes paskatinti. Jie nėra nuomonė apie vertybę.

PASIRUOŠIMAS

Aplinka turėtų būti tinkama klasės diskusijai, be to, moksleiviai turėtų matyti ekrane klasės priekyje rodomus teiginius.

EIGA

Toliau pateikiama diskusijos apie kiekvieną teiginį eiga.

1. Pirmasis balsavimas

Mokytojas parodo moksleiviams pasirinktą teiginį ir paprašo jį peržvelgti, trumpai apmąstyti bei savarankiškai nuspręsti, ar jie su juo sutinka, ar ne. Tarpinių atsakymų būti negali, moksleiviai turi pasirinkti, kurion pusėn jie stoja.

Svarbu:

- dėl teiginio gali kilti klausimų. Jei įmanoma, mokytojas paaiškina, ką juo norima pasakyti;
- balsuojama tik intuityviai. Išsamesnis temos aptarimas vyks po balsavimo;
- teisingų ar neteisingų atsakymų čia nėra;
- teiginiais tik norima įžiebt diskusiją. Jie nėra tikros nuomonės.

Mokytojas suskaičiuoja ir užrašo balsus.

2. Bendra diskusija

Mokytojas paprašo vieno iš moksleivių paaiškinti savo nuomonę. Tuomet mokytojas kreipiasi į grupes, kurios pritaria ir kurios nepitaria kalbėjusiajam, siekdamas pradėti grupių diskusiją. Patarimas: pirmiausia pasirinkus moksleivį iš balsavusiųjų mažumos, galima išprovokuoti priešingai balsavusiųjų reakciją. Taip moksleiviai skatinami polemizuoti.

Diskusijos moderatorius yra mokytojas.

3. Antrasis balsavimas (pasirinktinai)

Po grupės diskusijos mokytojas skelbia antrąjį balsavimą. Suskaičiavęs balsus, jis palygina pirmojo ir antrojo balsavimo rezultatus. Ar gali būti, kad kai kurie moksleiviai persigalvojo?

4. Užsiėmimo pabaiga

Po antrojo balsavimo mokytojas paprašo moksleivių patikrinti, ar jų atsakymai atitinka tai, ką jie pažymėjo savo vertybių žemėlapyje. Ar jie tebepritaria šiai vertybei? Ar jie sukeistų sąrašo vertybes vietomis?

KELETAS PATARIMŲ APIE TAI, KAIP MODERUOTI DISKUSIJĄ

- Pradėkite nurodydamas pagrindines diskusijos taisykles: klausykitės vieni kitų; kalbėkite tik sulaukę savo eilės; būkite mandagūs; nenukrypkite nuo temos; nekalbėkite per ilgai ir leiskite pasisakyti kitiems. Taip galėsite atkreipti dėmesį į taisykles vykstant diskusijai.
- Nereikškite savo nuomonės; būkite kuo neutralėsnis.
- Stenkitės leisti pasisakyti kuo daugiau mokinių.
- Jeigu mokiniai iš karto nereaguoja, pakeiskite formuluotę arba atlikite „velnio advokato“ vaidmenį, užduodamas provokuojančius klausimus.
- Jeigu diskusijoje daugiausia kalba vienas mokinys, pasistenkite jį pertraukti, mandagiai pateikite jo arba jos teiginių santrauką ir leiskite pasisakyti kitam mokiniui, pvz., paklausdamas, kurie mokiniai pritaria arba nepitaria ką tik išsakytiems teiginiams.
- Jeigu mokinys nukrypsta nuo temos, pertraukite jį ir paprašykite laikytis pagrindinės diskusijų temos. Toks poelgis gali pasirodyti nemandagus, bet kiti mokiniai greičiausiai bus už jį dėkingi.

TURINYS

Teiginiai pateikiami šiam moduliui skirtame pristatyme. Čia teiginiai pakartojami juos papildžius tam tikra informacija.

ATSAKOMYBĖS RIBOJIMAS

Čia naudojamais teiginiais siekiama paskatinti klasės diskusiją apie Europos Sąjungos vertybes. Jais nėra reiškama nei nuomonė apie konkrečią vertybę, nei Europos Parlamento nuomonė.

DEMOKRATIJA

1. „Referendumas visada yra tinkamas būdas skatinti piliečių dalyvavimą“.

Keliamas klausimas, ar referendumas naudingas demokratijai. Referendumo apribojimai yra tai, kad žmonėms dažniausiai tenka rinktis tarp variantų „taip“ ir „ne“, nėra alternatyvos galimybių, pvz., Šveicarijoje (ji nėra ES valstybė narė) žmonių prašoma balsuoti „už“ arba „prieš“ naujo tunelio statybą. Tačiau yra daug daugiau alternatyvių galimybių, pvz., kiti keliai, kitos vietos, kuriose galima įrengti tokį tunelį, ir pan.

2. „Tikra demokratija gali veikti tik vietos lygmeniu“.

Šiuo teiginiu mokinių klausiama, ar jie mano, kad demokratija gali būti veiksminga didesnėse bendruomenėse, kuriose piliečiai politikų nepažįsta asmeniškai ir negali į juos kreiptis tiesiogiai. Šis klausimas itin aktualus Europos Sąjungai, kurioje gyvena 445 mln. piliečių. Ar demokratija gali būti veiksminga tokiu plačiu mastu?

LAISVĖ

1. „Būti laisvam reiškia neturėti jokios atsakomybės“.

„Atsakomybė“ gali reikšti daugelį dalykų, pvz., būti atsakingam savo bendruomenėje: padėti kitiems, savo šeimai, rūpintis savo pagyvenusiais tėvais ar seneliais, rūpintis savo vaikais ir kt. Platesne prasme – atsakomybė reiškia pilietiškumą, t. y. buvimą deramai besielgiančiu piliečiu, pvz., nedarančiu žalos aplinkai, neteršiančiam keliuose ir pan.

Jeigu visi mokiniai pritaria šiam teiginiui, galite prisiimti „velnio advokato“ vaidmenį ir paklausti, ar, jų manymu, žmogus, kuris nusprendžia nieko nedaryti visuomenės naudai, turėtų teisę naudotis visais gerovės valstybės teikiamais privalumais, pvz., nemokamu mokslu, nebrangia medicinine priežiūra, gauti bedarbio pašalpą ir panašius privalumus, už kuriuos moka kiti žmonės.

2. „Kadangi laikomasi žodžio laisvės, rasistinės partijos turėtų turėti galimybę patekti į Europos Parlamentą“.

Jeigu politinė partija pritaria požiūriui, kuris prieštarauja ES vertybėms, pvz., pasisako už diskriminaciją rasės pagrindu, ar tai reiškia, kad jai neturėtų būti leidžiama reikšti savo įsitikinimų ir reikėtų atskirti ją nuo valdžios?

SOLIDARUMAS

1. „Finansų krizę patiriančiai ES valstybei narei turėtų padėti kitos ES valstybės narės“.

Šiuo teiginiu klausiami, ar ES šalys turėtų laikytis solidarumo su kitomis valstybėmis narėmis, patiriančiomis problemų. Ar ES turėtų būti tokia sąjunga, kurioje šalys gali pasitikėti vienos kitomis?

2. „Solidarumas – tai mokesčių mokėtojų pinigų naudojimas siekiant užtikrinti, kad kiekvienas asmuo turėtų deramą būstą, galėtų deramai maitintis ir įgyti išsilavinimą“.

Šiuo teiginiu skatinama diskusija klausimu, ar visuomenėje galime laikytis solidarumo su žmonėmis, kurių nepažįstame. Ar norime padėti vargšams duodami jiems pinigų?

Kai kurie mokiniai gali manyti, kad skurdas yra kiekvieno atskiro asmens atsakomybė ir kad visuomenė už skurdą neturėtų mokėti. Kiti klausimai gali būti susiję su tuo, kad pašalpas reikėtų skirti tik tiems asmenims, kuriems jos iš tiesų būtinos. Atlikdamas „velnio advokato“ vaidmenį mokytojas gali paklausti mokinių, kuri iš šių alternatyvų jiems būtų priimtinesnė: labai griežta sistema, kurios laikantis kyla pavojus, kad žmonės, kuriems reikia pagalbos, atsidurs visuomenės užribyje, ar ne tokia griežta sistema, kurios laikantis kyla pavojus, kad žmonės ja piktnaudžiaus.

LYGYBĖ IR NEDISKRIMINAVIMAS

1. „Siekiant lygybės būtina vykdyti pozityviają diskriminaciją“.

Pozityvioji diskriminacija – tai praktika, kurios laikantis tam tikrus privalumus gauna žmonės, priklausantys grupėms, su kuriomis kartais elgiamasi neteisingai, kurios nepakankamai

atstovaujamos darbo rinkoje, aukštesnio lygmens pozicijose ir pan. Pvz., daugelyje Europos šalių neįgaliuosius darbinantys darbdaviai gauną finansinį paskatinimą.

2. „Visi žmonės yra lygūs, nepriklausomai nuo turtinės padėties“.

Mokytojas gali nurodyti skirtumus tarp pageidautinos padėties ir realios padėties. Ar visi žmonės lygūs ir ar reikia su visais elgtis vienodai? Pvz., iš pažiūros skurdus ir iš pažiūros turtingas žmogus užveina į prabangos prekių parduotuvę – ar su jais bus elgiamasi vienodai?

Šiuo atveju svarbiausias klausimas yra tai, ar vis dar gyvename visuomenėje, kurioje yra skirtingos socialinės klasės. Visi esame lygūs prieš įstatymą, bet ar tokia „lygybė“ iš tiesų veikia tikrovėje?

TEISINĖ VALSTYBĖ IR TEISINGUMAS

1. „Tam tikrų nusikaltimų atveju turėtų būti suteikiama galimybė rinktis mokėti didelę piniginę baudą arba būti įkalintam“.

Šiuo teiginiu klausiama, ar mokiniai mano, kad būtų teisinga, jei turtingesni žmonės savo bausmę galėtų „išsipirkti“. Šiuo atveju kalbama ir apie lygybę, ir apie teisinės valstybės vertybes.

2. „Teroristai turi teisę į teisingą bylos nagrinėjimą ir tinkamą gynybą“.

Pateiktyje esančiame paveiksle vaizduojama visoje Europoje gerai žinoma Norvegijos radikaliosios dešinės teroristo Anderso Breiviko, 2011 m. Norvegijoje įvykdžiusio išpuolį, byla. 2011 m. liepos 22 d. Osle jis nužudė aštuonis žmones, o vėliau vasaros stovykloje Utiojos saloje nušovė 69 jaunuolius. 2012 m. rugpjūčio mėn. A. Breivikui paskelbtas apkaltinamasis nuosprendis dėl masinių žudynių ir terorizmo.

Šiuo teiginiu siekiama paskatinti diskusijas apie tai, ar žmonės, tokie kaip A. Breivikas, kurie akivaizdžiai buvo susiję su masinėmis žudynėmis, ir toliau gali naudotis teise ne tik į teisingą bylos nagrinėjimą, bet ir į gynybą.

PAGARBA ŽMOGAUS TEISĖMS

1. „Jeigu žurnalistas arba žurnalistė parašo melagingų naujienų straipsnį, jį reikėtų nubausti“.

Šiame teiginyje kalbama apie spaudos laisvę. Šiais laikais tik diktatūrose galioja įstatymai, leidžiantys žiniasklaidai kelti baudžiamąsias bylas dėl straipsnių turinio. Dėl tokių sprendimų galiausiai gali būti įvesta cenzūra, o arba žiniasklaida nustoja kalbėjusi apie tam tikrus įvykius, bijodama galimų sankcijų.

2. „ES neturėtų palaikyti verslo santykių su režimais, kurie pažeidinėja žmogaus teises, netgi jei susitarimas būtų naudingas ES“.

Ar ES gali sudaryti prekybos ar kitokių susitarimų su režimais, kurie nuolat pažeidinėja žmogaus teises? Pvz., ES, siekdama stabdyti migraciją į ES, sudaro susitarimus su Afrikos valstybėmis, kuriose nuolat pažeidinėjamos žmogaus teisės. Tokie susitarimai gali būti būtini siekiant įsigyti tam tikrų žaliavų, kurių Europoje nėra, pvz., kobalto, naudojamo mobiliuosiuose telefonuose.

TOLERANCIJA IR PLIURALIZMAS

1. „Mokykloje ar darbe reikėtų leisti religinius simbolius, pvz., kryžių ar galvos apdangalą“.

Šiuo atveju svarbiausia tai, kad mokiniai apsvarstytų, ar mokykloje ar darbo vietoje reikėtų leisti išpažinti savo religiją.

2. „Nieko blogo internete naudoti neapykantą kurstančią kalbą, jeigu tai daroma uždaroje arba slaptose grupėse“.

Ar mokiniams yra tekę susidurti su tokiais atvejais? Gal jie patys taip elgėsi? Ar jie mano, kad taip galima daryti žalą tam tikroms grupėms? O gal jie pasikliauna savo žodžio laisve?

PAGARBA ŽMOGAUS ORUMUI

1. „Kiekvienos ES šalies moralinė pareiga – padėti prieglobsčio prašytojams“.

Prieglobsčio prašytojas – tai asmuo, bijodamas persekiojimo dėl prižasčių, susijusių su jo rase, religija, priklausomybe socialinei grupei ar politiniais įsitikinimais, kirto tarptautinę valstybės sieną ir atvyko į kitą šalį, tikėdamasis, kad jam toje šalyje bus suteiktas pabėgėlio statusas.

Pastaba. Prieglobsčio prašytojai nėra tapatūs ekonominiams imigrantams (t. y. žmonėms, kurie migruoja dėl ekonominių priežasčių). Prieglobsčio prašytojų statusas visada yra laikinas, kol šalis, kurioje toks asmuo prašo prieglobsčio, jam suteikia arba nesuteikia pabėgėlio statuso.

Svarbiausias klausimas yra tai, ar mes gerbiame ne europiečių žmogaus orumą. Šiuo teiginiu dažniausiai atkreipiamas dėmesys į tokius probleminius klausimus, kaip tinkama integracija, pasirinkimas tarp to, kam padėti – savo tautos žmonėms ar užsieniečiams, geri užsieniečių ketinimai ir pan.

Pastaba. ES taikomas laisvo asmenų judėjimo principas, vadinasi, ES piliečiai niekada nelaikomi prieglobsčio prašytojais. Jeigu mokiniai nurodo tam prieštaraujantį teiginį, mokytojas turėtų juos pataisyti.

2. „Reikėtų leisti kankinimus siekiant išgauti informaciją, kuri gali padėti užkirsti kelią naujiems teroristiniams išpuoliams“.

ES kankinimai draudžiamai nepriklausomai nuo jų siekiamo tikslo. Ar mokiniai tam pritaria? Ar jie mano, kad kai kuriais atvejais kankinimas galėtų būti teisėtas?

NAUDINGOS NUORODOS

- Demokratija ir žmogaus teisės Europos Parlamente: www.europarl.europa.eu/about-parliament/lt/democracy-and-human-rights
- Išsamiau apie ES pagrindinių teisių chartiją: https://ec.europa.eu/info/aid-development-cooperation-fundamental-rights/your-rights-eu/eu-charter-fundamental-rights_en
- Išsamiau apie Sacharovo premiją www.europarl.europa.eu/sakharovprize

